

UDK: 8.1751

HOZIRGI O‘ZBEK SHOIRALARI IJODI MAVZULAR KO‘LAMI VA UNDA ISHQ MAVZUSINING O‘RNI

(Halima Ahmedova, Zebo Mirzolar misolida)

Nabiyeva Nodira Saidovna

*Surxondaryo viloyati Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti,
Ozbek tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17450304>

Annotatsiya: Hozirgi o‘zbek shoiralari deganda, dastlab, ko‘z oldimizga iste’dodli shoira Halima Ahmedova, Zebo Mirzo hamda Nodira Afoqovalar keladi. Ularning ijodida davr muammolari, inson qalbi kechinmalari aks ettiriladi. Mazkur maqolada ushbu jarayonning yuzaga kelish hamda shakllanish asoslari, ishq mavzuining o‘rni o‘ziga xos qirralari muhokamaga tortiladi.

Kalit so‘zlar: Ko‘ngil, ishq, dard, muhabbat, alanga, otash, ryhiyat, ayol, iztirob.

Тематический кругозор современных узбекских поэтов и роль в нем темы любви

Абстрактный: Когда мы говорим о современных узбекских поэтессах, первыми на ум приходят талантливые поэтессы Халима Ахмедова, Зебо Мирзо и Нодира Афокова. В их творчестве нашли отражение проблемы эпохи и переживания человеческой души. В данной статье рассматриваются основы возникновения и становления этого процесса, роль темы любви и её специфические аспекты.

Ключевые слова: Сердце, любовь, боль, привязанность, пламя, огонь, дух, женщина, страдание.

The scope of topics in the work of contemporary Uzbek poets and the role of the theme of love in it

Abstract: When we think of contemporary Uzbek poetesses, we first think of the talented poetess Halima Ahmedova, Zebo Mirzo, and Nodira Afokova. Their work reflects the problems of the era and the experiences of the human soul. This article discusses the foundations of the emergence and formation of this process, the role of the theme of love, and its specific aspects.

Keywords: Heart, love, pain, affection, flame, fire, spirit, woman, suffering.

O‘zbek shoiralari ijodini o‘quvchilarga yanada yaxshiroq tanishtirish, ularning eng sara she’rlarini kitobxonlar hukmiga yana bir bor havola etish maqsadida “XX asr o‘zbek

shoiralari” antologiyasi⁹ yaratilganligini e’tirof etish zarur. Antologiyadan she’rlari o‘rin olgan 65 shoira orasida Zulfiya, Saida Zunnunova, Gulchehra Nurillayeva, Halima Xudoyberdiyeva, Qutlibeka Rahimboyeva, Nazira Salomova, Zulfiya Mo‘minova, Halima Ahmedova, Zebo Mirzayeva singari eng yirik shoirlar bilan bir qatorda Gulnoz Mo‘minova, Nargiza Odinayeva, Oydinniso Yo‘ldosheva singari yosh iste’dod egalarining ham ijod namunalari keltirilgan.

Adabiyotshunos olimlar tomonidan turli davrlarda yaratilgan tadqiqotlarda zamonaviy o‘zbek shoirlari ijodini o‘rganish masalasiga e’tibor qaratildi

Talantli shoira Halima Ahmedova ijodida ishq mavzusi o‘ziga xos tarannum etilgan. “Tatar shoiri Abdulla To‘qay ta’biri bilan aytganda: “Muhabbat ul eski narsa, Har qalb uni yo‘ng‘orta”. Darhaqiqat, har bir inson o‘ziga xos tarzda sevadi, yashaydi, ishq-muhabbat haqida o‘z qarashlari bor. Halima Ahmedovaning “Ko‘zimning tili”, “Tungi marvaridgullar”, “Erk darichasi”, “Tiyrarimoh” kabi she’riy to‘plamlaridagi she’rlarining asosiy mundarijasini ishq mavzusi tashkil qiladi.

Ko‘ksimga qamadim haydalgan ishqni,
Kishanlar yasadim qorong‘u tundan.
Qonagan oyog‘in ko‘zimga surtib,
Bir yurak so‘radim telba Junundan.¹⁰

Yer yuzida qancha inson yashasa, o‘shancha qismat, o‘shancha taqdir, o‘shancha hayot mavjud. Inson anglashilishi murakkab yaratiq. Cheksiz borliq qanchalik g‘aybga to‘lib toshgan bo‘lsa, insoning ruhiy olami ham shunchalik sirli va g‘aroyib. Shu bois inson hayoti manzaralari rangin va turfadir. Halima Ahmedova hassos qalbli shoira sifatida inson va uning ko‘nglini tadqiq etadi. Anglash mushkul bo‘lgan inson ruhiyatining ulug‘vorligini yoqlaydi. Qachonki, inson qalbi tushunilsa, anglansagina dunyoning juda ko‘p mushkullar osonlashadi. Insonning qanday mavjudot ekanligi, uning hayoti, baxti-yu baxtsizligi nimada? She’riyat inson ko‘ngli kechinmalarini taftish etishga urinadi. Inson ulkan va sirli tabiatning uzviy, ajralmas bo‘lagi hisoblanadi. Shuning uchun uning ruhiyatida tabiatga intilish, uning go‘zalliklaridan bahra olish, unga hamohang ekanligi aks etib turadi. Shoira Halima Ahmedova she’rlarini kuzatar ekanmiz, unda inson va tabiat uzviy aloqada aks ettirilganligini ko‘rish mumkin. She’rning lirik qahramoni “haydalgan ishqni” ko‘ksiga qamab, “qorong‘u tundan” kishanlar yasaydi. Nega aynan “Haydalgan ishqni?” Haydalgan ishq qanday bo‘ladi? Quvg‘indi ishqning egasi kim? Nega lirik qahramon qorong‘u tundan kishanlar yasaydi? Kishan nima uchun kerak? “Qorong‘u tun” qanchadan qancha oshiqlarning sirlarini o‘z qo‘yniga berkitadi. Tuning qorong‘uligi ruhning mahzunligidan dalolat. So‘lg‘in vujud, umidsiz sevgi iztiroblari dilni ezadi, elakdan o‘tkazadi. Lirik qahramon telba Junundan bir yurak so‘raydi. Buning sababi izoh talab qilmaydi.

Vujudni xokistar etdi alanga,
Yaproqni kuydirdi tiyra bo‘zlarim.
Qayta daraxt bo‘lib yuksatarmanmi,

⁹ XX асп ўзбек шоирлари. Антология. – Тошкент: «Lesson Press», 2021. – 264 б.

¹⁰ <https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>

Tuproqqa to‘lganda ishqli ko‘zlarim?¹¹

Lirik qahramonning vujudi ishq dardidan alanga ichida qolib ketgan. Va u iltijo qilayaptiki, dunyodan o‘tib ketganida ham qayta dunyoga kelganida ham daraxt bo‘lib yashnaydimi? Daraxt bahorda yashnaydi, kuzda barglari sarg‘ayadi. Har yili shu hol takrorlanaveradi. Bu dunyoyi dunning qadimiyligi va eskiligini anglatadi. Insonning dard-alamlari shunchalik qadimiyki, buyuk yakunda ishqli ko‘zlari tuproqqa to‘lganida ham qayta yaralishni, daraxt misoli gullab-yashnashini istaydi. Azob ko‘rmay rohat yo‘q, dard chekmay darmon yo‘q. Oshiq azoblar ichra ochiladi, ya’ni toblanadi, ruhi chiniqadi. Zaminga xokistar bo‘lib qorishadi. Barchaning oyoqlari ostida yotgan tuproq, aslida, eng qimmatbahodir. Lirik qahramonning ruhi azoblar ichra yuksala boradi, ko‘z yoshlarini bisyor to‘kkanligi sababli, ruhi tozara boradi. Uning dardi kuchayganidan endi “o‘n sakkiz ming olam quyoshlari” ham ko‘nglini yorit olmaydi, diliga taskin bera olmaydi. Uning ishqqa to‘la o‘jar yuragi ko‘z oldida “chirsillab yonmoqda”. Lirik qahramonning holati rihiyatda ezgin, ayanchli. Haydalgan ishqni ko‘ksiga qamagan oshiqning dili alanga misoli yonmoqda. Butun vujudi muzga aylanib bormoqda. Ushbu holatdan lirik qahramonning o‘zi ham hayratda. Halima Ahmedova ishqni ana shunday misralar orqali nihoyatda ta’sirchan ifodalay olgan. Bu uning mahoratini, nafis uslubini ko‘rsatadi.

Shoiraning yana bir she’rida sevgi tufayli hosil bo‘lgan kayfiyat manzalarini musavvirona chizadi.

Yuragim sevgidan gullagan paytlar
Gullashni daraxtga o‘rgatgan edim
Mening gullab yotgan ko‘nglimga boqib,
Daraxt ham entikib gulladi so‘lim.¹²

Qalbi ishqqa to‘la lirik qahramon o‘z muhabbatini xuddi ilk ko‘klamda gullagan daraxt barglarining kurtak yozishi bilan mengzaydi. Tabiatning uyg‘onishi daraxt kurtaklarining nish urishi bilan boshlangani kabi, ilk sevgi ham yoshlik chog‘larida kishi qalbiga tshrif buyuradi, nish uradi, bo‘y ko‘rsatadi. Daraxtning gullashi tabiatga ko‘rk, zavq bag‘ishlagani kabi muhabbatga oshno bo‘lgan qalb ham atrofga go‘zallik baxsh etadi, quvonch ulashadi.

Yurakda gul ochgan sevgi bog‘ida
Yillarning shamoli nogoh berdi pand.
Gullashdan to‘xtadi yuragim ammo
Daraxt hamon gullar menga nopisand.¹³

Vaqt – oliy hakam. Insonning o‘zi kabi hamma narsa o‘tkinchi, hech bir narsa abadiy emas. Hatto ishq-muhabbat ham. Oshiqlar uchun bu musibat. Muhabbat alangasining so‘nishi, unutilishi haqiqiy musibat, ga‘m. Unutilib borgan muhabbat dardi o‘tmish xotiralarni alangalatadi, dilga muhrlangan shirin xotiralar qalbga hayajon qoldiradi, dillarni

¹¹ <https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>

¹² <https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>

¹³ <https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>

entiktiradi. She’r misralarini o‘qigan o‘quvchini g‘amgin kayfiyat chulg‘amaydi, aksincha, shirin orziqishni his etadilar. Lirik qahramonning dil iqrorlari bilan o‘quvchi hamfikir bo‘ladi. Ko‘ngil qatlarida ko‘milib yotgan dardlar, xotiralari qayta uyg‘onadi, shirin sog‘inishni his etadi. Qaytmas kunlarning xotiralari bilan yashash zavqini his qiladi. Bular she’rning ma’no qatlamlari.

Halima Ahmedova o‘z kechinmalarini tasvirlashda tabiat hodisalariga ko‘p murojaat qiladi. Ayniqsa, daraxt, barg, maysa, xazon metaforik obrazlariga ko‘p bora murojaat qilinganligini kuzatamiz. Misol uchun “Oyog‘ing ostida bargday To‘kilib yotardi ko‘nglim” misralarini olaylik. Lirik qahramon o‘zini yori oyoqlari ostiga “to‘shab” yashashga rozi. Bu degani, o‘zini pastga urish emas. Oyoqlarimiz ostida tuproq yastanib yotadi. Vujudimiz, aslida, tuproqdan yaralgan va bir kuni biz unga qaytamiz. Umrimiz nihoyasiga yetgach, aziz tuproq bizni o‘z bag‘riga oladi. Shunday ekan, yorning oyoqlari ostiga o‘z ko‘nglini yoyish, aslida, uning bag‘riga jo bo‘lish, singib ketishni anglatadi. Mana shoiraning topilmasi, falsafasi. Umuman, qalb kechinmalarining holatlari psixologiyasini, kayfiyatlari ruhiyatini, hissiy tafakkur ohanglarini yaxlit muvofiqlashtirishga erishish Halima Ahmedova she’riyatining asosiy jihatlaridandir.

“Ishqning yoqasida qo‘llarim qoldi, Oyning tushlarida gullarim qoldi, Bag‘ringda quvg‘indi tunlarim qoldi, Sen sevmading, Nega sevmading?!” singari otash misralarning muallifi hassos shoira Zebo Mirzo ijodida ham ilohiy muhabbatni yonib kuylaganligini kuzatish mumkin. Uning she’rlarida chinakam umuminsoniy dard silqib turadi, dil og‘riqlari sirqirab turadi. Shoira qalbidagi ishq otashining alangasi nihoyatda kuchli.

Vujudingni ruhim olovi,
Kuydiraru berolmassan dosh.
Shunda meni izlab yugurma,
Qaytmaslikka top sabru bardosh.¹⁴

Sevgi tuyg‘ulari bilan yo‘g‘rilgan misralarda o‘ziga xos bir uyg‘unlik, mushrtaraklik fazilatlariga ega bo‘lgan lirik falsafiy mushohadalar ifodalangan. Shoiraning “Tun malikasi”, “Baxtsiz qizning ertagi”, “Men sizni sevmagayman”, “Bugun...”, “Men sizni sevaman!”- shivirlab ayol”, “Muhabbat - qabrtosh”, “Umrinni o‘tkinchi saboga berdim”, “Visol”, “Muhabbat”, “Bag‘ring menga ochilgan qabr” singari she’rlarida ifodalangan olovli muhabbat alangasining yorqin yog‘dularini his etasiz. O‘zbekiston Qahramoni Abdulla Oripovning “Birinci muhabbatim” deb nomlangan she’ridan so‘ng o‘zbek she’riyatida alanga misol ishq haqida Zebo Mirzo jo‘shib yozdi va dillarni o‘ziga rom eta oldi. Shoira bir she’rida “Oybeka oy yuzingdan oydin tunda oy o‘psa, Men-chi sevib sevilmasdan ado bo‘lgan Kumushman” deb yozsa, yana bir she’rida “Muhabbat – qabrtosh, Eng qadimiy tosh” deb yozg‘iradi. Mazkur misralarda shoiraning hayotni aniq va tiniq tasavvur etishini, ishq dardini yurakdan his etishini, ichki bir dard sizib turganligini his qilish qiyin emas. Xalqimizda “Tabib tabib emas, boshidan o‘tkazgan tabib” degan maqol bor. Ishq shunday otashki, u kishining yuzlarini sarg‘aytirib, aqli-hushidan judo qiladi. Muhabbatdek qudratli kuch oldida insonlar ojiz va notavon.

Bag‘ring – menga ochilgan qabr,

¹⁴ Zebo Mirzo. Tun malikasi.

...Men gunohga to‘ymagan osiy.
Qaytib-qaytib yo‘qotgan qadr,
Qayta keldim gunoh havasi.¹⁵

Javobsiz ishq-muhabbatning alami og‘ir. Beg‘ubor va chin muhabbatning oyoqosti qilinishi, qadrsizligi, javobsizligi lirik qahramon dilini vayron, hayotini ostin-ustun, keng dunyoni ko‘zlariga tor, ranglarini sariq, yuzlarini za‘faron, qalbini vayron, dilini xun, bahorlarini qish, tonglarini tunga aylantiradi. She‘r –ijtimoiy zarurat deb qaralgan sho‘ro davri she‘riyatini relsdan chiqarib yuborgan, ko‘ngil iztiroblarini baralla kuylagan shoira she‘rlari o‘quvchilar dilini zabt etdi. Shoiraning she‘rlarida afsus-nadomat, mung bo‘lsa-da, yorug‘ kunlarga ishonch tuyg‘usi ustuvorlik qiladi. Ana shu jihatlari bilan Zebo Mirzo o‘zbek ishqiy she‘riyatiga yangi, o‘zigagina xos nafas olib kira oldi. Asrlar mobaynida kuylanib kelingan ishq shoira ijodida yangi sahifalar ochdi, yangicha ohanglarda kuylandi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

- 1.XX asr ўzbek shoirlari. Антология. – Тошкент: «Lesson Press’’, 2021. – 264 б.
- 2.Quronov D. Adabiyotshunoslik lug‘ati. – T.: akademnashr, 2013;
- 3.Зебо Мирзо. Нур кукинлари. Т.: “Янги аср авлоди”, 2004. –87 б.
- 4.Zebo Mirzo. Tun malikasi
5. Zebo Mirzo.Ishq
- 6.Ахмедова.Ҳ.Ташбеҳ. Шеърлар.Т.: Akademnashr, 2017. – 262 б.
- 7.Ахмедова Ҳ. Яшил. Т.: О‘zbekiston, 2016. – 161 б.
- 8.<https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>
- 9.<https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>
- 10.<https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>
- 11.<https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-zamonaviy-sheriyati/halima-ahmedova/>